

Lonen

Als er later op de jaren tachtig teruggekeken zal worden, dan zullen economisch-historici dit decennium ongetwijfeld zien als een tijdperk van transitie. In de jaren tachtig vond de overgang plaats van hoge inflatie naar lage inflatie, van hoge nominale rentestanden naar lage(re) rentestanden, van lage winstvoeten naar weer normale winstvoeten, en uiteindelijk ook van stijgende structurele werkloosheid naar dalende structurele werkloosheid.

Toen de wereldeconomie in 1980 in de ernstigste recessie sinds de jaren dertig belandde, was de inflatie in het OESO-gebied opgelopen van 3% in het midden van de jaren zestig tot 13%. De lange rente, die in de jaren zeventig voortdurend achter de oplopende inflatie moest aanhollen, steeg bij ons tot boven de 12% (de bekende 12 3/4% staatslening is van 1981) en in de Verenigde Staten tot ruim 15%.

Als de jaren zeventig ergens doorwerken is het wel in de afkeer van inflatie, die monetaire autoriteiten, investeerders en beleggers ervan hebben overgehouden. Die afkeer is een van de redenen waarom de huidige expansiefase al ruim zes jaar duurt en daarmee een van de langste in de conjunctuurgeschiedenis is. Wat is er nu al een aantal malen gebeurd? Iedere keer als de inflatie toeneemt en de inflatieverwachtingen oplopen, zien we dat obligatiebeleggers een hogere inflatiepremie op hun beleggingen gaan eisen (in gewoon Nederlands: dat de koersen van obligaties omlaag en de rendementen omhoog gaan), en zien we dat monetaire autoriteiten de teugels aanhalen.

Tot dusver lijkt dat corrigerende optreden van beleggers en centrale banken effectief te zijn geweest. De hogere rente remt de groei wat af en misschien belangrijker nog: de signalen die de monetaire autoriteiten afgeven zijn zo duidelijk dat de financiële markten nooit echt bang hoeven te worden dat het met de inflatie uit de hand zal lopen. De rente stijgt wel maar de stijging kan beperkt blijven. Overigens is het wel zo dat de reële rente nog steeds uitzonderlijk hoog is: de nominale rente oogt normaal vergeleken met wat zij de laatste twintig jaar was, maar het inflatiepeil is zo laag dat de reële rente abnormaal hoog is en mijns inziens een wezenlijke belemmering voor de wereldeconomie is op de weg naar structureel hogere groei.

Voor wat het succes van het monetair beleid lijkt te zijn – gematigde, doch gestage groei bij lage tot zeer lage inflatie – zou ik toch niet alleen naar de mo-

J.J. van Duijn

netaire variabelen willen kijken. Er is een ander fenomeen geweest, zo bijzonder ook, dat het een van de essentiële kenmerken van deze transitieperiode is geworden: de opmerkelijk geringe loonstijgingen. Niet alleen bij ons, maar ook in andere landen van de geïndustrialiseerde wereld. Zo namen in de Verenigde Staten de gemiddelde uurlonen vorig jaar toe met 3,6%, bij een inflatie die 4,4% bedroeg. Let wel, dit gebeurt in het zesde jaar van onafgebroken groei, bij een werkloosheidspercentage dat lager is dan het in vijftien jaar is geweest en een bezettingsgraad die de hoogste is van de laatste negen jaar. De loonstijging houdt de inflatie niet bij.

Nu moeten we het niet dramatischer voorstellen dan het is: achter deze macrocijfers gaat een geleidelijke verschuiving in gewicht schuil van sectoren met hoge lonen naar die met lage lonen. Anders gezegd: de werkgelegenheids-groei vindt vooral plaats in de dienstensector, waar het uurloon veel lager is dan in de industrie. Maar veel belangrijker dan dit wegingseffect is natuurlijk wat er werkelijk gebeurt is: werknemers zijn na de massale uitstoot van arbeid aan het begin van de jaren tachtig, behoud van werk gaan prefereren boven hogere lonen. Het bedrijfsleven, en zeker het Amerikaanse, is tot grotere efficiency gedwongen onder druk van de verscherpte concurrentie. Bedrijven zijn 'leaner and meaner' geworden. Zodoende kon het gebeuren dat in de zes jaren sinds 1982 de gemiddelde stijging van de uurlonen 3,8% per jaar bedroeg bij een inflatie van gemiddeld 3,5%. Omdat de loonstijgingen zo bescheiden bleven kon 'the great American job machine' op volle toeren draaien en wer-

den miljoenen banen gecreëerd. En zo kon het totaal reëel beschikbaar inkomen in die zes jaren toch met gemiddeld 3,5% per jaar toenemen.

En in Nederland? De lange-termijnguur, die de ontwikkeling per maand van de uurlonen sinds 1945 weergeeft, spreekt boekdelen. Na de tweede wereldoorlog zijn de uurlonen nooit met zo weinig gestegen als na 1982 het geval is geweest. Het CBS-indexcijfer van de regelingslonen (basisjaar 1980 = 100) stond eind 1982 op 114,4 (lonen per uur, particuliere bedrijven). Eind 1988 stond het op 126,3. In zes jaar steeg het gemiddelde uurloon dus met amper 10%. Het stijgingspercentage wordt nog lager als we naar alle lonen, inclusief die bij de overheid kijken.

Volgens de laatste *Economic outlook* van de OESO stegen de 'unit labour costs' over de periode 1976-1985 in Nederland met 2,9%. Alleen in Japan (2,0%) en Duitsland (2,8%) was dat nog minder. Met de jaren na 1985 erbij zakt dat percentage nog verder. De beheersing van de loonkosten heeft onze economie en onze werkgelegenheid veel goed gedaan. Zoals het jaarverslag van De Nederlandsche Bank over 1987 al opmerkte (blz. 45): "In vrijwel geen enkel ander geïndustrialiseerd land – met uitzondering van de Verenigde Staten – heeft de werkgelegenheid dan ook een sterkere groei te zien gegeven dan in ons land." Behoud van werk en de creatie van nieuw werk werd belangrijker gevonden dan hogere lonen. Gezien de uitzonderlijk hoge werkloosheid in ons land was die keuze ook noodzakelijk. Door de loonmatiging konden inflatoire spanningen achterwege blijven en kon de opgaande conjunctuur langer aanhouden. Toen vorig jaar in de Verenigde Staten de werkloosheid tot 5,4% zakte, leek een acceleratie van de loonstijgingen en uiteindelijk een oplopen van de inflatie richting 6% onvermijdelijk. Er was wel enige acceleratie, maar zoals al eerder gememoreerd bleef zelfs bij die lage werkloosheid de gemiddelde stijging van de uurlonen achter bij de inflatie.

Voor het verdere verloop van deze expansiefase is de loonontwikkeling cruciaal geworden: bij een beheersing van de loonkosten kan de inflatie laag blijven, bij laagblijvende inflatie kan de opgaande conjunctuur nog langer aanhouden. Andersom geldt: een scherp oplopen van de loonkosten zou een spoedig eind aan deze lange herstelfase kunnen maken.

J.J. van Duijn